Het werk van Zijn handen *ds Nico den Bok*

De plaatjes werden via de beamer getoond tijdens de preek.

Ik geloof in God de Vader, de Almachtige schepper van hemel en aarde. Deze regel kennen we allemaal. De eerste regel van onze eerste Geloofsbelijdenis. De Geloofsbelijdenis die we delen met alle kerken op aarde. Als christenen geloven wij in God als schepper van hemel en aarde, of zoals de tweede Geloofsbelijdenis het zegt: van alle zichtbare en onzichtbare dingen. Laat ik me beperken tot het eerste, het zichtbare, daar hebben we vanmorgen onze handen al vol aan. We geloven dus dat al wat we horen en zien, al wat een lichaam heeft, al wat uit materie bestaat, geschapen is. Dus planeten en sterren, zeeën en bergen, planten en dieren, u en ik, al het fysieke is er dankzij God. En dat niet omdat God het ooit in een grijs verleden gemaakt heeft en het sindsdien zijn gang laat gaan, maar omdat Hij het nu maakt. Psalm 104 spreekt in de tegenwoordige tijd: de Heer maakt. Op elk moment schept Hij wat er op dat moment is. En zo bouwt Hij door de tijd heen op en af wat er komt en gaat.

Dit is een duizelingwekkende overtuiging, die een leven lang met ons mee kan groeien. Pas geleidelijk gaan we beseffen wat we hiermee geloven. We kunnen het besef ook weer geleidelijk verliezen. Het omvat zoveel en gaat zo diep, dat we het soms *niet* kunnen geloven. Er kunnen ook aanzienlijke hindernissen zijn óm het te geloven of te beseffen. In het Westen hebben we van jongs af aan geleerd om naar lichamen en planeten te kijken alsof ze 'er gewoon zijn'. Als christenen in het Westen brengt ons dit in een dubbele positie: enerzijds geloven we in God, in wat Hij gedaan heeft in Christus, anderzijds leven we met al de dingen die we ondertussen waarnemen, in de wereld buiten ons en in ons lichaam, grotendeels zonder aan God te denken, omdat we dat zo op school geleerd hebben.

Moleculen en sterrenstelsels, grondstoffen en landschappen, cellen en oecosystemen: we hebben ze allemaal leren bestuderen en gebruiken alsof God niet degene is die hen ondertussen schept. Alsof ze er gewoon zijn, uit zichzelf. Daarbij hebben we vaak ook vergeten dat deze kijk op de werkelijkheid niet alleen nog steeds buiten het Westen, maar ook in de geschiedenis van het Westen zelf, een tamelijk recente gewenning is. In verreweg de langste tijd van onze eigen westerse cultuur was er een wijdverbreid geloof in de schepper, en voelden we de behoefte dit ook te doordenken en te eren. Voor velen van ons is dit verleden niet verder weg dan hun jeugd. Laten we even teruggaan in de tijd.

Op een bekende middeleeuwse afbeelding van God wordt Hij getekend met een passer in de hand. De bouwers van kathedralen geloofden dat zij met hun werk, bijvoorbeeld het maken van een roosvenster, de grote Bouwer nabootsten, want ze geloofden dat God de aarde en de hemel maakt, met onder meer de bewegingen van zon, maan en sterren, die volgens vaste, berekenbare patronen verlopen. Dus moet hun Maker wel een exacte geest hebben en een heel vaste hand. Dat God nog méer doet dan scheppen wist iedereen, maar Hij is óok een grandioze architect-bouwer.

Nu leven wij in de moderne tijd. Wel, aan het begin van de moderne tijd, bijvoorbeeld in de Gouden Eeuw in Nederland, werd het besef van de schepper die óok een grootse rekenmeester en uitvoerder moet zijn, niet losgelaten. Integendeel, dankzij geloof in deze Maker ging men nauwkeuriger naar de natuur kijken. Zij bleek complexer dan gedacht, er zijn nauwkeuriger instrumenten nodig dan een passer om haar te kunnen meten en namaken. Maar met een microscoop en telescoop zie je alleen maar nauwkeuriger dat de natuur inderdaad wiskundige patronen volgt. Pas veel later ging men denken, vooral om bijkomende redenen, zoals godsdienstoorlogen, dat deze berekenbaarheid iets van de natuur *alleen* is. Dat er geen Rekenmeester en Bouwer achter zit die de natuur zo máakt. Pas toen ging men kennis van de natuur verwerven door de schepper buiten beschouwing te laten. En ook toen werd het besef van een schepper niet van de ene op de andere generatie losgelaten.

Dat is aardig te zien bij de dichter, profeet en schilder William Blake, begin 19e eeuw. Hij tekent Newton, de bekende vader van de moderne natuurkunde, zoals God in de middeleeuwse afbeelding getekend wordt: met een passer gebogen over een groots ontwerp. Daar hebben we de architect en uitvoerder weer, maar nu is het de mens, de mens als maker. Op zich geen gedachte waarvan Newton zou opkijken, want hij geloofde net als de middeleeuwers dat de mens naar het beeld van God geschapen is. Als wij lijken op de schepper, dan ook als ontwerpers en planner, als makers en bouwers. Hij in het groot, wij in het klein.

Voor Blake is het besef van God als architect en uitvoerder nog steeds een levend besef. Op een bekend schilderij van hem zien we God als schepper opnieuw afgebeeld als een figuur met een passer. De passer bestaat dit keer uit twee lichtstralen, laserstralen bijna, en God heeft iets meer van een sprookjesfiguur, een man op de wolken met wapperende witte baard. Toch

is deze voorstelling van God bij Blake nog geen mythe in de zin van een verzonnen verhaal, het is hooguit een parodie op Zeus die zijn bliksem vanaf de wolken neerwerpt. Het is een soort visuele poëzie, zoals ook in de middeleeuwse afbeelding, of in veel Bijbelteksten zoals Psalm 104. Ook daarin doet God van alles, maar niet als een lichamelijk, begrensd wezen.

De menselijke gestalte van God moeten we in de Middeleeuwse afbeelding en bij Blake dus niet letterlijk nemen. God is geest. Maar Hij laat wel de natuur doen wat zij doet, Hij schept haar, en Hij doet dat volgens wiskundige patronen. –Laten we hier even bij stilstaan. Dat de natuur inderdaad volgens wiskundige patronen werkt is eigenlijk even wonderlijk als het feit dat zij een onzichtbare schepper heeft. Het laatste, dat er een schepper is, gingen mensen uit Israël en andere volken eerst geloven en toen pas een beetje begrijpen. Dat de schepping volgens allerlei berekenbare patronen in elkaar steekt, zijn wij mensen in het Westen eerst gaan geloven en toen pas gaan zien. Eeuwenlang werd dat niet geloofd en mede daarom werd de natuur ook niet zo goed bekeken. Zowel voor het een als voor het ander danken we dus het open gaan van onze ogen aan het geloof in de God van Israël en zijn Gezalfde.

• God maker van alle zichtbare en onzichtbare dingen. De natuur *schepping*. Hoe wonderlijk en ongewoon of vreemd het ons mag klinken, veel Bijbelteksten spreken er onbevangen en lovend over. We hoorden het in Psalm 104. 'U leidt het water van de bronnen door de beken' – water stroomt vanuit een bron door een beek, ja dat doet water, *en God doet dat*. 'U laat het gras groeien voor het vee' – ja dat doet de natuur, dat doet God. 'U hebt de maan gemaakt voor de tijden..', zo gaat de Psalm maar door. 'Hoe talrijk zijn uw werken, Heer, alles hebt U met wijsheid gemaakt'. Daar heb je de Architect-Bouwer – 'Gij hebt alles naar maat en getal en gewicht geordend' (Wijsh 11:20).

Het besef van schepping komt een stuk dichterbij als we beseffen dat, als God alle zichtbare, fysieke dingen maakt, in al die dingen dan iets van zijn wil is uitgedrukt. In het feit dat ze er zijn en in de manier waarop ze werken is iets van Gods scheppings-wil uitgedrukt: Hij maakt dat ze zo zijn en werken, Hij kiest daarvoor. Dat geldt dan voor alle basiswerkzaamheden van de natuur, bijvoorbeeld dat water bij een bepaalde temperatuur verdampt. En dit gebeurt dan ook bij die natuurlijke werkzaamheden die door mensen een eigen richting of kracht of toepassing hebben gekregen. Het enige dat God dan *niet* doet is hen die eigen richting, kracht of toepassing geven. Of Hij *daar* ook achter staat hangt ervan af: of die richting, kracht of toepassing goed is en in Zijn plan past.

Denk maar weer aan het voorbeeld van water: onder bepaalde condities regent het, dan valt er water uit wolken. Dat veronderstelt dat water zo in elkaar steekt, dat het onder bepaalde condities verdampt en elders condenseert. Dat is bekend genoeg, dat doet water – dat laat God water doen, Hij schept dit stukje natuur dat zo werkt. Onder bepaalde condities wil God dus dat het regent. Tot die condities behoort niet, dat de dampkring door mensen warmer is gemaakt dat hij normaal gesproken is. Dus dat het vreselijk hard regent op ongewone tijden of plaatsen, is niet Gods wil. We moeten hier zorgvuldig onderscheiden.

Met dit soort condities hebben we elke dag te maken. Het is belangrijk ze te leren kennen. Bij regen is dat voor boeren meteen duidelijk. Maar het raakt ons allemaal. Neem ik mijn regenpak vandaag mee als ik naar mijn werk fiets? zal onze vakantie verregenen als ik naar dat gebied ga? zal jouw huis wegspoelen of onderlopen bij de volgende stortbui? Overal waar we tegen *natuurlijke* condities aanlopen, lopen we tegen de wil van de schepper aan. Als ik iets wil maken of doen, maar natuurlijke condities laten dit niet toe, bots ik dus ook even tegen God aan, tegen een stukje van zijn wil. Als ik iets doe dat via natuurlijke condities gevolgen krijgt waarvan ik schrik, bots ik even tegen Gods wil aan. Met de 'harde' werkelijkheid raken we aan de betrouwbare onverzettelijkheid van de schepper.

Natuur en natuurwetten zijn een teken en een bewijs van Gods trouw aan het werk van zijn handen. Dit wordt alleen gecompliceerder als natuurlijke condities gebruikt, toegepast, gemanipuleerd zijn door mensen. Dan lopen we niet alleen aan tegen instellingen die God aan zijn werk heeft meegegeven, maar tegelijk tegen datgene wat mensen ermee gedaan hebben. Misschien loop ik dan wel aan tegen iets dat ik zelf met mijn lichaam of mijn natuurlijke omgeving gedaan heb. Als miljoenen mensen decennialang auto's rijden en vliegen, warmt de dampkring op en verandert ons klimaat; en als ik decennialang een auto rij en regelmatig het vliegtuig neem, doe ik daaraan mee.

Laten we nog even stilstaan bij een andere kant van dit besef. Stel we gaan *zorgvuldig* om met alles wat natuurlijk is, en we *slagen* daardoor in wat we willen maken of doen. Hebben we het dan alleen aan onszelf te danken dat we slagen, aan onze kennis van de natuur en onze verstandige toepassing daarvan? Nee, dan danken we dat natuurlijk allereerst aan natuur zelf, aan het feit dat zij is zoals zij is en werkt zoals zij werkt, en dát danken we aan de schepper die haar zo maakt. Wanneer we slagen, doen we ons succes dus maar zeer ten dele recht als we Hem er niet voor danken. En als we de schepper er *niet* voor danken, gebruiken we Hem. Ook als Hij dat laat gebeuren, als Hij trouw doorgaat met het scheppen van natuur, voelt dat niet goed. Stel je voor dat je dit zou doen met een medemens: iemand maakt iets moois en jij doet van alles met dit werk van zijn of haar handen, maar zonder aan hem of haar te denken.

• Alles wat we maken en doen wordt mogelijk gemaakt door God. Alle zichtbare en onzichtbare dingen zouden er niet zijn als Hij hen niet in vrijheid tot werkelijkheid maakt. En ze zijn zoals ze zijn omdat Hij

ze zo tot werkelijkheid maakt, van moment tot moment. Hij geeft alle dingen karakter en samenhang, en één van de aspecten hiervan is dat zij berekenbaar zijn – letterlijk: we kunnen ze narekenen, we kunnen voorspellingen doen, en figuurlijk: we kunnen daarom op hen rekenen. Wel, ik ben benieuwd of u iets van dit besef herkent. Het is een stukje van het besef dat naar mijn overtuiging hoort bij het geloof in de schepper van hemel en aarde, het geloof dat alles wat echt natuur is schepping is. Het gaat om het realiteitsgehalte van een lied als psalm 104, het realiteitsgehalte van haar prachtige poëzie.

UIT DE LITURGIE

Schriftlezing uit het Nieuwe Testament (Openbaring 15: 6-7)
Toen zag ik opnieuw een engel, die hoog in de lucht vloog. Hij had een eeuwig evangelie, dat hij bekend moest maken aan de mensen op aarde, uit alle landen en volken, van elke stam en taal. Luid riep hij: Heb ontzag voor God en geef Hem eer, want nu is de tijd gekomen dat Hij zijn oordeel zal vellen. Aanbid Hem die hemel en aarde, zee en waterbronnen geschapen heeft.

Gebed voor de nood van de wereld

God, als wij aan de natuur denken, denken we de laatste tijd al gauw aan de enorme overstromingen, of aan de vele bosbranden over de hele wereld. De natuur is in grote nood. En, de natuur is weer een groot gevaar, een bedreiging. We denken aan de doden, de grote verwoestingen, het verdriet en de nieuwe vrees. We houden ons hart vast voor de toekomst, de toekomst van onze kinderen en kleinkinderen. We denken aan ieder die binnen of buiten de kerken een apocalyptische stemming krijgen, het gevoel dat we tekenen van de eindtijd zien, en niet weten hoe daarmee om te gaan. Heer, wees met ieder die getroffen is. Wees met ieder die bezig is om verdere rampspoed zo veel mogelijk te voorkomen, ieder die zich daarvoor inzet met woord en daad. Dat bidden wij U omwille van uw naam die groot is op heel de aarde.